

Wyrok z dnia 11 września 2002 r., V CKN 1370/00

Roszczenie o wypłatę dywidendy, które wspólnik nabywa w następstwie podjęcia uchwały zgromadzenia wspólników o przeznaczeniu zysku spółki do podziału, jest uprawnieniem o charakterze obligacyjnym, które może być przedmiotem cesji, potrącenia, zastawu lub zastawu rejestrowego.

Sędzia SN Gerard Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Maria Grzelka

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Zdzisława Z. przeciwko „E.-E.” S.A. z siedzibą w W., Oddziałowi w S. o zapłatę, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 11 września 2002 r. na rozprawie kasacji powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 10 lutego 2000 r.

uchylił zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo i orzekającej o kosztach procesu i w tym zakresie sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód dochodził od pozwanej spółki kwoty 88 200 zł jako dywidendy za rok 1993, której mu nie wypłacono, mimo że uchwała nr 4 walnego zgromadzenia z dnia 12 czerwca 1994 r. przeznaczyła na wypłatę dywidendy kwotę 420 000 000 zł sprzed denominacji. Uwzględniając to powództwo, Sąd Okręgowy ustalił, że pozwana spółka rozpoczęła działalność w 1990 r. Powód w 1993 r. posiadał w tej spółce 21% udziałów. Uchwałą nr 4 w sprawie podziału zysku za rok 1993 zgromadzenie wspólników ustaliło, że wypracowany przez spółkę zysk netto za rok 1993 w kwocie 4 441 000 000 zł sprzed denominacji przewidziany zostanie na dywidendę w kwocie 4 200 000 000 zł sprzed denominacji, oraz fundusz rezerwowy w kwocie 221 000 000 zł sprzed denominacji. W § 3 wyżej wymienionej uchwały

postanowiono, że wypłata dywidendy może nastąpić nie wcześniej niż po uzyskaniu ostatecznej decyzji w sprawie zwrotu nadpłaconego podatku dochodowego. Taką ostateczną decyzję wydała w dniu 10 lutego 1995 r. Izba Skarbowa w K., utrzymując w mocy decyzję Urzędu Skarbowego w S. z dnia 23 sierpnia 1994 r., odmawiającą pozwanej zwrotu podatku dochodowego za okres od dnia 1 stycznia do dnia 20 grudnia 1993 r. Wniesiona przez pozwaną skarga została oddalona przez Naczelnego Sąd Administracyjny wyrokiem z dnia 10 czerwca 1996 r.

Jednocześnie powód umową sprzedaży z dnia 7 września 1995 r. zbył udziały w pozwanej spółce na rzecz "E." S.A. W punkcie 3 tej umowy "E." zobowiązał się spowodować zwrot udzielonej przez powoda pozwanej spółce pożyczki oraz wypłatę dywidendy za rok 1993.

W dniu 19 września 1995 r. pozwana spółka z o.o. została w trybie określonym przepisami prawa handlowego przekształcona w spółkę akcyjną – "E.-E." S.A., a po przekształceniu spółki wspólnicy otrzymali majątek spółki w akcjach. Majątek ten obejmował również należność z tytułu dywidendy za rok 1993, której żaden wspólnik poza powodem nie domagał się, chociaż pierwotnie intencją wspólników było jej wypłacenie po wydaniu pozytywnej, ostatecznej decyzji, którą miał być wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Zdaniem Sądu Okręgowego, prawo wspólnika do dywidendy jest jednym z głównych praw wspólnika spółki z o.o., należy jednak odróżnić ogólne prawo wspólnika do partycypowania w zyskach spółki, które jest uregulowane przepisami prawa handlowego oraz postanowieniami umowy spółki, od konkretnego roszczenia o wypłatę określonej części zysku, dywidendy za dany rok obrotowy, należnej wspólnikowi na podstawie podjętej uchwały zgromadzenia wspólników obradującego nad podziałem zysku spółki wypracowanego w roku obrachunkowym. Powyższe roszczenie stanowi uprawnienie o charakterze obligacyjnym, którego nie traci się w przypadku zbycia udziałów w spółce. Wobec ustalenia w § 3 uchwały nr 4 zgromadzenia wspólników terminu wypłaty dywidendy na okres po wydaniu decyzji ostatecznej, Sąd Okręgowy przyjął, że datą tą jest data decyzji administracyjnej wydanej przez Izbę Skarbową w K. Roszczenie powoda jest zatem zasadne.

Odmienne ocenił roszczenie powoda Sąd Apelacyjny w Katowicach, który wyrokiem z dnia 10 lutego 2000 r. zmienił zaskarżone orzeczenie i powództwo oddalił. Nastąpiło to z dwóch przyczyn. Po pierwsze, wskazano, że prawo wspólnika

do udziału w zysku wynika *ex lege* z art. 191 § 1 k.h. i może być ograniczone tylko w umowie spółki i to w sposób wskazany w ustawie (wyłączenie zysku od podziału, przyznanie uchwałe wspólników rozporządzenia zyskiem, określenie zasady podziału zysku); w świetle tych unormowań nieważna jest umowa rozporządzenia prawem do zysku. Po wtóre, zbycie udziału w spółce oznacza przeniesienie na nabywcę nie tylko uprawnień majątkowych, ale także korporacyjnych. Jest to nabycie pochodne, co oznacza, że zbycie udziału obejmuje także zbycie prawa do dywidendy, uprzywilejowanie zaś wspólnika przewidziane w art. 164 k.h. nie uprawnia do tego, aby nabywca udziału przeniósł umownie na rzecz poprzednika prawnego (zbywcy udziału) prawo do dywidendy.

Wyrok ten powód zaskarżył kasacją. Jako podstawy wskazał naruszenie prawa materialnego, tj. art. 191 k.h. i art. 65 k.c., a także naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 378 § 2 k.p.c., co mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Podnosząc te zarzuty, domagał się zmiany zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie powództwa, względnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sprawie jest bezsporne, że powód w 1993 r. posiadał 21% udziałów w pozwanej spółce. Bezsporne jest też, że zgromadzenie wspólników pozwanej spółki podjęło dnia 12 kwietnia 1994 r. uchwałę nr 4 dotyczącą podziału zysku za 1993 r., przeznaczając na dywidendy kwotę 420 000 000 zł sprzed denominacji zastrzegając, iż wypłata nastąpi po uzyskaniu przez spółkę ostatecznej decyzji w sprawie zwrotu nadpłaty z tytułu podatku dochodowego. Wreszcie bezsporne jest, że powód sprzedał umową z dnia 7 września 1995 r. swoje udziały w pozwanej spółce – firmie „E.-W.” S.A. W umowie tej zastrzeżono, że sprzedaż i nabycie udziałów następuje w takim stanie, w jakim udziały się znajdują, w pkt 4 umowy zastrzeżono zaś, że „kupujący spowoduje zwrot udzielonej przez sprzedającego spółce TWD E. pożyczki oraz przysługującej dywidendy za 1993 r.”.

Sąd Apelacyjny, oddalając powództwo, nie dokonał analizy prawnej tego ostatecznego zastrzeżenia, a w szczególności nie ocenił, czy jego treść oznacza, że powód zbył udziały w pozwanej spółce na rzecz firmy „E.-W.” S.A. z wyłączeniem wierzytelności z tytułu dywidendy za 1993 r., czy też zbycie udziałów obejmowało wszystkie uprawnienia związane z udziałem (w tym wierzytelność z tytułu dywidendy za rok 1993), a nabywca udziałów dokonał przelewu tej wierzytelności

na rzecz powoda. Sąd ten uznał bowiem za niedopuszczalne odrębne rozporządzenie udziałem i prawem do dywidendy, a jeśli tak, to zbędne było dokonanie analizy prawnej postanowienia zawartego w umowie sprzedaży udziałów, że „kupujący spowoduje zwrot (...) sprzedającemu przysługującej dywidendy za 1993 r.”.

Rozważenia wymaga zatem kwestia podstawowa, dotycząca wzajemnych relacji między zbyciem udziału, zbyciem prawa do dywidendy a zbyciem roszczenia o wypłatę dywidendy. Jest poza dyskusją, że udział stanowi majątkowe prawo wspólnika w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Zasadą jest, że prawa majątkowe są zbywalne, a wyjątki w tym względzie mogą wynikać tylko z przepisów prawa. Zasadę zbywalności udziału przyjmował zarówno kodeks handlowy (art. 180 k.h.), jak i kodeks spółek handlowych (art. 180 k.s.h.) wyraźnie stanowiąc o możliwości zbycia udziału lub jego części. W obu kodeksach przyjęto, że nabywca udziału w spółce z o.o. wchodzi do spółki w miejsce zbywcy, przyjmując zarówno jego prawa korporacyjne, jak i prawa czysto majątkowe. Pierwsze z nich to w szczególności prawo kontroli (art. 205 k.h.), prawo do współdecydowania (art. 220 k.h.), prawo do udziału w zgromadzeniu wspólników, prawo do informacji o stanie spraw spółki, prawo głosu, prawo zaskarżania uchwał, prawo sankcjonowania władz spółki oraz prawo dochodzenia roszczeń spółki. Prawa czysto majątkowe to w szczególności prawo do dywidendy, prawo do objęcia nowych udziałów, prawo do kwoty likwidacyjnej, prawo do szczególnych korzyści oraz prawo do umorzenia udziałów. Konsekwencją zasady wstąpienia nabywcy udziału w prawa korporacyjne i majątkowe zbywcy udziału jest to, że istnieje tu „nierozczepialność praw udziałowych”. Oznacza to, że nie jest możliwe ani przeniesienie prawa do zysku w spółce (prawa do dywidendy) bez przeniesienia udziału, ani przeniesienie udziału z wyłączeniem prawa do dywidendy.

Takie stanowisko wyraził też Sąd Apelacyjny i jest to pogląd trafny. Sąd ten nie dostrzegł jednak różnicy między prawem do zysku w spółce a roszczeniem o wypłatę dywidendy, które wspólnicy nabywają w następstwie podjęcia uchwały o przeznaczeniu zysku spółki do podziału. Roszczenia o wypłatę dywidendy, która z reguły stanowi świadczenia pieniężne, to uprawnienie o charakterze obligacyjnym. Jako takie podlega cesji (art. 509 i nast. k.c.) oraz może być przedmiotem potrącenia (art. 498 i nast. k.c.). Prawo do przyznanej dywidendy za dany rok obrotowy, w przeciwieństwie do „udziałowego” uprawnienia do zysku w spółce,

może być przedmiotem zastawu i zastawu rejestrowego. Dopuszcza się też możliwość rozporządzenia prawem do przyszłych dywidend do określonej w umowie wysokości lub za określone przyszłe lata obrotowe.

Uzasadniona jest zatem teza, aktualna zarówno na gruncie przepisów kodeksu handlowego, jak i przepisów kodeksu spółek handlowych, że roszczenie o wypłatę dywidendy, które wspólnik nabywa w następstwie podjęcia uchwały zgromadzenia wspólników o przeznaczeniu zysku spółki do podziału, jest – w przeciwieństwie do udziałowego prawa do zysku – uprawnieniem o charakterze obligacyjnym, które podlega cesji, może być przedmiotem potrącenia, zastawu lub zastawu rejestrowego.

Odnosząc te stwierdzenia do okoliczności sprawy wskazać należy, że w następstwie podjęcia uchwały nr 4 z dnia 12 kwietnia 1994 r. o podziale zysku za 1993 r. powód nabył roszczenia o wypłatę tej dywidendy. Tym roszczeniem – jako prawem o charakterze obligacyjnym – mógł dysponować niezależnie od zbycia udziału i prawa do zysku jako jednego z udziałowych praw majątkowych. Rzecz w tym, że odpowiedź na pytanie, czy takie rozporządzenie nastąpiło w umowie sprzedaży udziału z dnia 7 września 1995 r. i jaki w tym względzie był zgodny zamiar stron, wymaga wyjaśnienia oraz oceny prawnej postanowienia zamieszczonego w pkt 5 tej umowy. Tego Sąd Apelacyjny nie dokonał, co uzasadnia uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 393¹³ k.p.c.).